

OD KRALJA SUNCA DO SEVERINE

(zaobilazno, Ibarskom magistralom)

PREMIJERE

TEMAT

PORTRET

FESTIVAL

RAZGOVOR

IZ RUKOPISA

IZ POVIJESTI

TEORIJA

MEĐUNARODNA
SCENA

NOVE

KNJIGE

DRAMA

Zašto u iole uređenom kazališnom svijetu uistinu nijedna estradna zvijezda ne bi mogla nastupiti na kazališnoj sceni? Pa zato jer u tim uređenim svijetovima profesionalno javno kazalište ne može ni za utovar scenografije angažirati nekoga tko nije član Sindikata scenskih radnika. Je li utovarivač praktikabala pritom možda talentiran pjevač nebitno je, ali je bitan broj njegove sindikalne iskaznice, bez koje posla nema. A sindikati su se već sami pobrinuli za vlastite kriterije i uvjete prema kojima netko može ili ne može biti njihovim članom.

Pitanje može li se (ili do koje se mjere može) miješati kazalište i estrada izbilo je na obzor pozornosti naše kazališne javnosti ponajprije zbog angažiranja gospođice Severine Vučković u profesionalnom kazalištu i o tom je pitanju već dosta toga rečeno, a zasigurno će, nema dvojbe, biti izrečeno još puno toga. Čini mi se, tim povodom, međutim, značajnijim razmotriti neka druga pitanja koja je to pitanje otvorilo. Na primjer, zašto se to pitanje postavilo? U čemu je bit problema i je li to uopće problem? Zbog čega je takvo što moguće i zašto to mnogi smatraju sablažnjivim?

Čini mi se, naime, da se teorijskom raspravom o estradi i kazalištu s pozicija ZA i PROTIV posve napušta bit problema i bukom i bijesom oko uglavnom marginalnih i nevažnih tema zaglušuje duboka šutnja o nekim znatno važnijim temama.

Prije svega, na razini estetičkog razmatranja, razgovor o nedodirljivoj *čistoti* umjetničkog djela, dalekog svakom profanom utjecaju (i postavljenog u oporbi s profanim), pomalo je zakasnjela tema. Najmanje stoljeće i pol zakasnjela. Na sociološkoj razini, rasprava o estradnoj uporabi umjetničkog djela također je, nakon pop-arta, prilično besmislena. S motrišta teorije umjetnosti, nakon jasnog i znanstveno temeljito prorađenog fenomena *Campa*, također je pitanje odnosa estrade i umjetnosti već postalo pitanje s tisuću postojećih odgovora. Zašto se onda, zaboga, uopće bavimo tim pitanjem?

Pevaljka u Narodnom pozorištu

Prije dobrih dvadesetak godina Narodno je pozorište u Beogradu postavilo *Koštanu*, dodijelivši naslovnu ulogu u tom folklorno-kičastom etnomuziklu estradnoj zvijezdi koja se odazivala na ime Usnija Redžepova. Kritičari i teatrolozi skočili su na (zadnje) noge, "kud bre pred tolikih naših glumica kafanske pevaljke da nam igraju čoček na sceni Narodnog pozorišta" ili već nešto u tom stilu, naravno kvaziliterarnije uobličeno. Ne sjećam se više u kojim se sve pravcima kretala ta učena rasprava na potezu kafanski stol – teatrologija, harmonika – estetika (a ruku na srce, tada i tamo, između tih suprotstavljenih pojmova i nije bila baš prevelika razdaljina). Pa se netko, u Usnjinu obranu, dosjetio (pazi sad!) kako ni kralj Ljudevit XIV. nije bio profesionalni plesač, a ipak je plesao u svojim dvorskim baletima u Versaillesu, i to glavne uloge!

U međuvremenu su se, doduše, od Kralja Sunca preko Usnije Redžepove do Severine, i Francuzima i Srbima dogodile poneka revolucija i pokoji glavosijek, uglavnom u prilog općoj demokratizaciji društva pa s njim i kazališta, *Koštana* se, koliko se sjećam, neko vrijeme održala na repertoaru pa je valjda skinuta zbog neke Usnjinine gaže po Ibarskoj magistrali, a ni kraljevi nešto više nisu često izlazili na pozornice čak ni ako su, poput nespretno prozvanog Kralja Sunca, bili glavni pro-

ducenti, jedini financijeri i rijetka publika svojih dvorskih zabavnih predstava. Predsjednici zato jesu – o, jako su voljeli, osobito na tim i ovim prostorima, biti jedini izvođači u igrokazima za masovno okupljenu publiku.

I eto nas sad i ovdje, toliko godina poslije tih sablažljivih kazališnih silovanja iz doba Ljudevitova i Titova apsolutizma, opet u istom problemu. Može li Sevka igrati Lady Macbeth ili što već uprizoruje? Može, brate, i Hamleta, ako menadžment kazališta u kojemu igra misli da može i treba. Ranih je devedesetih (sjetimo se, nije bilo tako davno, iako isto ima veze s apsolutizmom) bila velika moda u Europi da redatelji bauljaju po zatvorima i s ansamblima sačinjenim od zatvorenika (po mogućnosti što težih – tako da ansambl ukupno leži oko tri stoljeća robije, valjda zbog patine koju stoljeća daju umjetničkom djelu) rade kazališne predstave (po mogućnosti, što teže).

Sjećam se da neke godine u Taormini jedna takva predstava nije mogla nastupiti u čast vlastite dodjele posebne nagrade, jer je jedan od glumaca (inače višestruki ubojica u predglumačkoj karijeri) pobjegao na putu od zatvora do festivala pa ga je stotinjak karabinjera natjeravalo po Siciliji, eda bi primio nagradu europskih teatrologa. I nitko se tu, od veleuvaženih teatrologa, nije, majci, pitao je li to nasilje nad kazališnom estetikom, to da ocoubojica igra glavnu ulogu (pa i Edip je, valjda znamo, ocoubojica), nego se potpisivala nekakva peticija protiv talijanskih karabinjera i sudbene vlasti koji su se (koje li bahatosti) usudili raditi svoj posao za koji ih porezni obveznici plaćaju i zaustaviti festivalsku promociju značajnoga kazališnog ostvarenja dok se odbjegli glumac ne povрати u prvobitno zatvoreničko stanje. E, sad, zašto ubojica može igrati u kazalištu, jer je to teatrološki značajno, a Sevka ne može, jer je to teatrološki nedopustivo, ne pitajte mene, ja to pitanje ni ne postavljam.

Broj sindikalne knjižice važniji od kompetencija

Ja postavljam pitanje zašto pak ne bi mogla? Tocije, zašto u iole uređenom kazališnom svijetu uistinu nijedna estradna zvijezda to ne bi mogla! Pa zato što su ti svjetovi uređeni.

A u tim uređenim svjetovima, onim, dakle, koji imaju uređene zakone i čiji su zakoni prošli na *screeningu* najmanje ocjenom “dovoljan”, profesionalno javno kazalište ne može ni za utovar scenografije angažirati nekoga tko nije član Sindikata scenskih radnika. Pitanja je li potencijalni utovarivač praktikabala pritom možda talentiran pjevač, brižan otac i nježan muž, glumac amater u kratkim filmovima ili kakav (kažnjavani) ubojica, pitanja su koja se ne postavljaju, koja se pristojno prešućuju jer je nepristojno (u već odavno *screeniranom* svijetu) ulaziti u sfere privatnosti osobe. Pitanje, međutim, koje se kod njegova angažiranja prvo i prije svega postavlja jest broj članske iskaznice u sindikatu, bez kojeg mu nema ni utovara ni istovara ni legalno isplaćenog honorara. A Sindikati su se već sami pobrinuli za vlastite kriterije i uvjete prema kojima netko može ili ne može biti njihovim članom.

Na razini estetičkog razmatranja, razgovor o nedodirljivoj čistoti umjetničkog djela, dalekog svakom profanom utjecaju, (i postavljenog u oporbi s profanim) pomalo je zakasnjela tema. Najmanje stoljeće i pol zakasnjela. Na sociološkoj razini, rasprava o estradnoj uporabi umjetničkog djela također je, nakon pop-arta, prilično besmislena. S motrišta teorije umjetnosti, nakon jasnog i znanstveno temeljito prorađenog fenomena *Campa*, također je pitanje odnosa estrade i umjetnosti već postalo pitanje s tisuću postojećih odgovora.

Osobno sam nazočio audiciji u New Yorku gdje je jedan hrvatski (izvrstan) glumac jednoglasno odabran za naslovnu ulogu. “Čestitam”, rekla je producentica s predugovorom u ruci, “uistinu smo impresionirani. Molim vas vašu radnu dozvolu.” Na njegov odgovor da je nema, kiselu se nasmiješila i kimnula tajnici da prozove drugoplasiranoga. Razgovor završen. U dvije riječi. *Green card*.

Naravno da u takvom svijetu svaki profesionalni glumac ne mora biti licenciran žigom neke obrazovne ustanove koja proizvodi profesionalne glumce, može biti, u krajnjem slučaju, bez ikakve formalne naobrazbe, ali mora, mora i mora biti članom Glumačkog sindikata koji svojim pravilnikom utvrđuje uvjete za članstvo. Kao što redatelj mora biti članom redateljskog, plesač plesačkog..., a strani angažirani umjetnici moraju imati uredne

radne dozvole. Za početak. Razgovor o kompetencijama, talentu, kvaliteti i visini honorara dolazi nakon toga. Razgovor o radnim uvjetima i rokovima isplate nakon toga. A razgovor o teatrološkim i estetičkim aspektima još nakon toga, kojih dva mjeseca nakon toga, nakon premijere.

I nije to uopće nikakvo formalno-birokratsko nasilje nad umjetnošću, nego pitanje zakonitosti poslovanja, načina trošenja javnoga novca i zaštita digniteta svake struke. Ako kod nas (prema stanju sadašnje legistative, koja se svejednako bavi temeljnim juridičkim pitanjima našeg nam zakona kazališnoga "hoće li Marko Jozi biti šef ili će Mare Peri moći dati otkaz") uistinu kazalište ima pravo angažirati vodoinstalatera da načini scenografiju, pa zašto onda, za ime Božije, ne bi jedna uspješna, atraktivna, popularna i scenski vrlo iskusna estradna pjevačica mogla glumiti tu Petrunjelu ili koža već treba predstavljati?

Razumijem, ne zna gospođica temeljne stvari kazališnog zanata, artikulacija joj je amaterska, ekspresija diletantska (a kao da se nismo identičnih problema nagedali i u nekih nositeljica glumačke diplome). S motrišta kazališnog menadžmenta, ona je već uspješno brandirana, provjereno komercijalna, ciljna skupina gledatelja dobro je analizirana i prema tome usmjerena, a marketinški potencijal medijskih učinaka odlično procijenjen. Menadžmentu za sve to čista petica. Teatrološki možemo raspravljati ima li ona pravo na izlete u "čisto umjetničko kazalište" (pojam bi, bez navodnika, doduše, zahtijevao još nekih par stotina stranica suvisle znanstvene argumentacije), kao što se teatrološki legitimno raspravljalo ne o tome može li robijaš (oprostite na politički nekorektnom izražavanju, dakle šticećenik zaveda za socijalnu korekciju) igrati Edipa, nego o tome imaju li sudstvo i policija pravo raditi svoj posao čak i onda kad teatrolozi misle da ih to vrijeđa.

Kralj Sunce kao baletan

Ali ono o čemu se ne može raspravljati u pravnim državama i uljuđenim zemljama (opet moj nekorektan govor, dakle u zemljama stabilne demokracije) jest to treba li poštovati zakone. U onim drugim zemljama (dakle zemljama mlade ili fragilne demokracije) zgodna je okolnost da nije nužno poštovati baš svaki dosadni zakon i zakončić (davno je, još u onom apsolutizmu, Tito sa splitske govornice poručio kako se "naši sudovi ne bi trebali držati zakona ko pijan plota" u prilog učvršći-

vanju pravne države kako je apsolutizam voli vidjeti), a još je u tim mladim i fragilnim demokracijama zgodnije to što nekih zakona uopće nema (ili su pak tako neuko sročeni da je isto kao da ih i nema). Tu je onda, što god mi teatrološki o tom umovali, uistinu svašta moguće. Je li nam netko (s estrade, na primjer, ili pak iz tog toliko nam morskog i za sve optuživanog neoliberalnog kapitalizma) zabranio da naše strukovne sindikate organiziramo tako da štite naše umjetnike (i kroz njih i našu umjetnost)?

Je li netko uopće postavio kakve jasne, čvrste i obvezujuće zakonske okvire unutar kojih bi bilo jasno i nedvojbeno što jest, a što pak nije moguće u kazalištu, teatrološki, pravno, stručno i strukovno? Je li tko gledao Ljudevita Sunčanog kako cupka na čelu profesionalnog baletnog ansambla (naravno da nije, davno je to bilo)? Je li tko slušao Usniju Redžepovu (a tko bi sad priznao da jest, jedva i za Cecu priznamo tek nakon što nas pretuku u nekoj birtijetini koja glumi lbarsku magistralu negdje na nekoj sredozemnoj ili srednjoeuropskoj aveniji upravljenoj put Bruxellesa)? Je li tko gledao Severinu kako glumi... (jesmo, brate, sve smo već svi vidjeli)?

Je li tko vidio kako se naši umjetnički sindikati bave nečim bitno vezanim uz zaštitu svoje struke i profesije? Je li tko vidio kako naši kazališni zakoni uspijevaju proći dalje od Perine funkcije, Marine taštine i Jozinih "sto maraka", makar do ocjene "dovoljan" na *screeningu* u Bruxellesu? Je li tko bio barem potencijalno blizu zavodu za socijalnu korekciju zato što je nezakonito postupao u kazališnom poslovanju (eda bi time dao poticaja svjetski priznatim teatrološkim gibanjima)? Trostruko NE kao odgovor.

Nakon niječnih odovora na navedena pitanja, čitatelj može slobodno preskočiti sljedećih nekoliko desetina sličnih pitanja i zaokružiti vlastiti odgovor na sljedeće pitanje:

Mislite li da je u kazališnoj sredini u kojoj većini zainteresiranih očito uopće nije važno kako stoje stvari s bitnim i životno značajnim kazališnim pitanjima uistinu tako strašno važno tko negdje glumi neku oblaporno pohotnu sviračicu *Mjesečeve sonate* što se do naslova barunice dovukla ravno iz jeftinog Stundenhotela?

- A) Da
- B) Ne
- C) Ne znam
- D) Ostalo _____
(pojasniti)

PREMIJERE

TEMAT

PORTRET

FESTIVAL

RAZGOVOR

IZ RUKOPISA

IZ POVIJESTI

TEORIJA

MEĐUNARODNA

SCENA

NOVE

KNJIGE

DRAMA